ज्ञया मुनिम्। उत्तिष्ठ मुनिशार्दूल! सफलस्ते मनोरथः। त्वद्दक्षिणाङ्गाज्जातोऽस्मि पुत्रस्ते शाधि मे प्रभो!। त्वया तपः समारब्धमीश्वरेण समं सुतम् प्राप्स्यामीति ततो मह्यं सदृशोऽन्यो न कश्चन। विचार्य्येति तवाहं वै जातोऽस्मि स्वयमेव हि" वराहपु०। स एव कल्पान्तरे शिवांशजः शिलादमुनेः पुत्रः। यथा "जजाप रुद्रमनिशं यत्र नन्दी महागणः। प्रीतस्तस्य महादेवो देव्या सह पिनाकधृक्। दत्त्वा चात्मसमानत्वं मृत्युवञ्चनमेव च। अभूदृषिः स धर्मात्मा शिलादो नाम धर्मवित्। आराधयन् महादेवं पुत्रार्थं वृषभध्वजम्। तस्य वर्षसहस्रान्ते तप्यमानस्य विश्वकृत्। शर्वः सोमोऽथ विधृतो वरदोऽस्मीत्यभाषत। स वव्रे वरमीशानं वरेण्यं गिरिजापतिम्। अयोनिजं मृत्युहीनं त्वया चैवोमया समम्। तथास्त्वित्याह भगवान् देव्या सह महेश्वरः। पश्यतस्तस्य विप्रर्षेरन्तर्धानं गतो विभुः। ततो यियक्षुः स्वां भूमिं शिलादो धर्मवित्तमः। चकर्ष लाङ्गलेनोर्वीं भित्त्वाऽदृश्यत शोभनः। संवर्त्तकानलप्रख्यः कुमारः प्रहसन्निव। रूपलावण्यसम्पन्नस्तेजसा भासयन् दिशम्। कुमारतुल्योऽप्रतिमो मेघगम्भीरया गिरा। शिलादं तात तातेति प्राह नन्दी पुनःपुनः। तं दृष्ट्वा नन्दिनं जातं शिलादः परिषस्वजे। मुनिभ्यो दर्शयामास ये तदाश्रमवासिनः" कूर्मपु० ४०अ०। "लताग्टहद्वारगतोऽथ नन्दी" कुमा०। ३शिवगणविशेषे। स च त्रिविधः यथा "आद्यः कनकनन्दी च गिरिकाख्यो द्वितीयकः। सोमनन्दी तृतीयस्तु विज्ञेया नन्दिनस्त्रयः" वह्निपु०। ४गर्दभाण्डवृक्षे ५धववृक्षे च मेदि०। ६विष्णौ च "भगवान् भगहा नन्दी वनमाली हलायुधः" विष्णुस०. आनन्दीति पाठान्तरम्।

नन्दिनी स्त्री नन्द–णिनि ङीप्। १दुर्गायां २गङ्गायां ३नन्ददरि ४वसिष्ठधेन्वाञ्च मेदि०।५रेणुकागन्धद्रव्ये राजनि०। ६कन्यायां च "नन्दगोपस्य नन्दिनी" हरिवं० वसिष्ठधेनुश्च सुरभिकन्या। "सुतां तदीयां सुरभेः कृत्वा प्रतिनिधिं शुचिः। आराधय सपत्नीकः प्रीता कामदुघा हि सा। इति वादिन एवास्य होतुराहुतिसाधनम्। अनिन्द्या नन्दिनी नाम धेनुरावृते वनात्" रघुः। "इह नन्दिनीसजसैर्गुरुयुक्तैः" वृ०र०टी० उक्ते ७त्रयोदशाक्षरपादके वर्णवृत्तभेदे

वसिष्ठधेन्वा प्रभावो रामा० बालका० उक्तो यथा "युक्तःपरमहर्षेण वशिष्ठमिदमब्रवीत्। गवां शतसहस्रेण दीयतां शबला मम। एवमुक्तस्तु भगवान् वशिष्ठो मुनिसत्तमः। विश्वामित्रेण धर्मात्मा प्रत्युवाच महीपतिम्। कारणैर्बहुभी राजन्न दास्ये नन्दिनीं तव। कामधेनुं वशिष्ठोऽसौ न तत्याज यदा मुनिः। ततोऽस्य शबलां राजा विश्वामित्रस्तदाहरत्। तस्याहम्बारवाज्जाताः काम्बोजा रविसन्निभाः। ऊधसश्चाभिसंजाताः पह्लवाः शस्त्रपाणयः। योनिदेशाच्च यवनाः शकृद्देशाच्छकास्तथा। रोमकूपेषु च म्लेच्छास्तथा राम! किरातकाः। तैस्तन्निसूदितं सैन्यं विश्वामित्रस्य तत्क्षणात्"। दव्याडिमातरि च।

नन्दिनीतनय पु० ६त०। व्याडिमुनौ हेमा०। व्याडिश्च उपवर्षमुनेः शिष्यभेदः तत्कथा बृहत्कथायां दृश्या। ततो दिङ्मात्रमत्र प्रदर्श्यते। "नन्दराजराज्यकाले उपवर्षपण्डितस्य कात्यायनापरपर्य्यायो वररुचिर्व्याडिः पाणिनिश्चेति त्रयो मुख्याश्छात्रा बभूवुः। तेषु पाणिनिरल्पबुद्धितया सब्रह्मचारिभिर्वादे पराजितो निर्वेदमापन्नो महादेवमाराध्य तत्सकाशादधीत्य च कृतविद्यस्तत्प्रसादात् सूत्रपाठगणपाठधातुपाठलिङ्गानुशासनात्मकं चतुर्धा विभक्तं व्याकरणागमम् विदधे। अथ तद्ग्रन्थकौशलमुपलभ्य वररुचिना तदवशिष्टांशपरिपूरणेन संक्षेपार्थविवरणरूपं वार्त्तिकं चक्रे। व्याडिना च तत्तदुक्तार्थेषु न्यायप्रदर्शनार्थं लक्षश्लोकात्मकः संग्रहाभिधो ग्रन्थो निरमायि"। स च शोषविशेषकर्त्ता। नन्दिनीसुतादयोऽप्यत्र।

नन्दिपुराण न० नन्दिना प्रोक्तं पुराणम्। उपपुराणभेदे नन्दिकेश्वरशब्दे दृश्यम्।

नन्दि(न्दी)मुख पुंस्त्री पक्षिभेदे स्त्रियां ङीष्। तल्लक्षणं "स्थूला कठोरा वृत्ता च यस्याश्चञ्चूपरि स्थिता। गुटिका चञ्चुसदृशी ज्ञेया नन्दि(न्दी)मुखीति सा" पुंसोऽपि तथा लक्षणम्। "नन्दिमुखमुखानि मसुराकृतिभिः कीलैरवबद्धानि" सुश्रुतः। नन्द्याम् आनन्दे मुखमस्याः ङीष् दीर्घमध्यः। २तन्त्रायां हेमच० ३महादेवे पु० "नन्दीमुखः भीममुखः सुमुखो दुर्मुखोऽमुखः" भा०शा० २८६ अ०।

नन्दिवर्द्धन पु० नन्दिमानन्दं वर्द्धयति वृध–णिच–ल्यु। १शिवे पु० २पक्षान्ते च मेदि०। ३मित्रे शब्दर०। आनन्दवर्द्धकमात्रे पुत्रादौ त्रि०।